

ITINERARI URBÀ 3

CASC ANTIC I ESSLÉSIA

TREMP AL LLARG DEL TEMPS

DELS ORÍGENS A L'EDAT MODERNA

Autores

Maria Tohà Dòria

Francesc Farràs Grau

M. Teresa Sabarich Moyes

Assessorament

Francesc Fité. Professor d'història de l'art de la Universitat de Lleida

Correcció ortogràfica

Sílvia Romero.

Dipòsit Legal: L-422-08

Edita

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació
Centre de Recursos Pedagògics del Pallars Jussà

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	2
--------------------------	---

HISTÒRIA I EVOLUCIÓ URBANÍSTICA

Fonts d'informació.....	4
Etimologia del nom de Tremp	4
Des dels orígens a l'Alta Edat Mitjana.....	5
Alta Edat Mitjana: del segle IX al segle XIII	5
La Baixa Edat Mitjana: Segles XIII i XIV	6
L'Edat Moderna. Finals del segle XV a finals del XVIII	7
Bibliografia	8

BASÍLICA MARE DE DÉU DE VALLDEFLORS

Història	10
Descripció de l'edifici	10
Torre del campanar.....	11
Torre de la muralla.....	11
Retaule major	12
Imatge de la Mare de Déu de Valldeflors.....	12
- Llegenda de la Mare de Déu de Valldeflors	13
Capella de Sant Bonifaci.....	13
- Retaule de Sant Bonifaci	13
- Conjunt de culte.	16
Crist sofrent	17
Làmpades	17
Vitralls	17
Orgue.....	18

GALERIA D'MATGES	19
-------------------------------	----

PLÀNOLS

1. Alta Edat Mitjana	23
2. Baixa Edat Mitjana	24
3. Edat Moderna	25

ACTIVITATS

ACTIVITATS ABANS DE L'ITINERARI.....	27
ACTIVITATS DURANT L'ITINERARI	31
ACTIVITATS DESPRÉS DE L'ITINERARI	42

INTRODUCCIÓ

Els itineraris urbans constitueixen una important eina didàctica per l'ensenyament - l'aprenentatge de les ciències socials. Ensenyar a fixar-se en els petits detalls pot ser un estímul pel desenvolupament de la capacitat d'observació i de l'interès per l'espai urbà. Aprendre a llegir la ciutat implica que allò que veiem de forma habitual pren un significat nou des de la perspectiva de les ciències socials.

En el cas de la ciutat de Tremp, la seva configuració urbanística és especialment idònia per observar i comprendre de quina manera els canvis socials, econòmics i demogràfics que se succeeixen al llarg de la història, condicionen el creixement urbanístic dels pobles i ciutats.

El conjunt d'itineraris urbans Tremp al llarg del temps. Dels orígens a l'Edat Moderna pretén ser una eina per ajudar als alumnes en aquest treball d'observació i comprensió de la vida de la ciutat en un determinat moment històric.

Aquest conjunt està format per tres itineraris de diferent contingut i durada:

Itinerari urbà 1. Casc antic. Educació primària. 2 hores de durada

Itinerari urbà 2. Casc antic i raval. Educació secundària, 3 hores de durada

Itinerari urbà 3. Casc antic i església. Educació secundària, 3 hores de durada

Cadascun dels itineraris està format per dos dossiers: un material de l'alumne i un material per al professor

El **material de l'alumne** s'estructura en dues parts:

Material de consulta:

Explica l'evolució històrica i urbanística de la ciutat des dels orígens fins l'Edat Moderna. S'adjunten els plànols amb l'estructura urbanística de les diferents èpoques històriques que s'analitzen. Inclou també la bibliografia utilitzada i una galeria d'imatges per facilitar els treballs previs i posteriors a la visita

Activitats didàctiques:

Aquestes es plantegen en relació al desenvolupament de l'itinerari:

- *Activitats abans de l'itinerari* amb un treball introductori.
- *Activitats durant l'itinerari:* Es planteja un seguit d'activitats per observar i analitzar els diferents elements històrics i urbanístics i que es realitzaran en les diferents parades previstes en l'itinerari.
- *Activitats després de l'itinerari:* Són bàsicament activitats de recopilació i de síntesi del treball realitzat

El **material del professor** s'estructura en tres parts:

- La guia de l'itinerari durant les diferents parades, on el professor troba tota la informació necessària per realitzar el treball d'observació i anàlisi previst en l'itinerari.
- Informació complementària per als alumnes sobre els elements més significatius que es visiten durant l'itinerari.
- El solucionari de les activitats proposades.

Esperem que aquest conjunt d'itineraris esdevinguin una bona eina per a l'aprofitament didàctic de l'observació i anàlisi de l'espai urbà de la ciutat de Tremp

**HISTÒRIA I
EVOLUCIÓ
URBANÍSTICA**

FONTS D'INFORMACIÓ

Per analitzar el creixement urbà d'una ciutat, en aquest cas Tremp, cal tenir en compte quatre tipus de fonts que aporten les dades per estudiar i entendre el seu creixement.

- Arqueològiques
- Documentals
- Gràfiques
- L'observació directa

Els estudis arqueològics al Pallars es troben en una fase molt incipient. Això no vol dir que no sigui una zona poblada des de l'antiguitat, sinó que s'hi ha realitzat escasses intervencions arqueològiques. Malgrat tot, hi ha algunes troballes arqueològiques a Tremp i rodalies que donen alguna informació sobre els seus primers pobladors.

La font d'informació que aporta més dades sobre el creixement urbanístic de Tremp és la documental, centrada en quatre tipus d'arxius:

- De caràcter general, com el de la Corona d'Aragó.
- Municipal, localitzat a l'Ajuntament.
- Eclesiàstic, conservat a l'Arxiu Diocesà de la Seu d'Urgell.
- Notarial, dipositat en uns magatzems de l'Ajuntament de Tremp a l'espera del seu trasllat al futur Arxiu Comarcal.

Malgrat l'existència d'aquests bona part de la documentació ha desaparegut com a conseqüència de les guerres del segle XIX (guerres del francès i carlines) i XX (guerra civil).

Molts d'aquest arxius han estat utilitzats per estudiosos locals per publicar llibres sobre la història de Tremp. Entre aquests és especialment important la monografia local realitzada per Miquel Lledós i Mir (1917)

reeditada l'any 1976.

Les postals i fotografies antigues de Tremp juntament amb els plànols urbanístics constitueixen una altra font d'informació per estudiar la història i el creixement urbà de la població.

Finalment, l'observació directa també ens aporta moltes dades. Tot i què Tremp ha sofert molts canvis i els seus elements històrics s'han anat degradant al llarg del temps, es conserven, en els seus carrers i places, elements importants i singulars de l'urbanisme local. La seva observació i la lectura de plànols seran elements de referència imprescindibles per entendre el creixement urbanístic local.

ETIMOLOGIA DEL NOM DE TREMP

Hi ha diferents teories al voltant de l'origen del nom Tremp encara que cap es considera definitiva ja que tal com diu el lingüista Joan Coromines es tracta d'un *nom obscur d'etimologia incerta*.

L'etimologia popular relaciona el nom de Tremp amb tres paraules que farien referència a tres orígens diferents. Aquesta etimologia no té cap base científica i es fonamenta en la aproximació fonètica amb el nom de Tremp:

- La primera teoria defensa que el nom Tremp ve de la paraula llatina *templum* que fa referència a un hipotètic temple d'origen romà que posteriorment es va cristianitzar i que donaria origen a la futura ciutat.
- La segona diu que el nom de Tremp vindria del nom llatí de Termum, en referència a unes suposades termes romanes que hi hauria hagut en aquest indret.
- La darrera teoria explica que la paraula Tremp ve de l'orde dels templers

suposant que aquests monjos medievals s'havien instal·lat en aquesta zona.

A part de les teories populars n'hi ha dues que tenen una base més rigorosa:

- La primera fa referència a l'existència, a Tremp, d'una antiga indústria d'eines de tall famoses pel seu *trempe*, característica que defineix la qualitat d'un metall.
- La darrera teoria defensada pel lingüista Joan Coromines diu que la paraula vindria de *Trimp* d'arrel indoeuropea oriental. El seu derivat *Trimporo* hauria servit per designar el paratge fèrtil i ben regat corresponent als voltants de Tremp, en contrast amb el serrat cèltic de Talarn i amb la vall eixuta de l'ibèric Orcau.

DELS ORÍGENS A L'ALTA EDAT MITJANA

Els orígens de la ciutat de Tremp no han pogut precisar-se amb exactitud. No se sap des de quan començà a habitar-se l'indret que avui s'anomena Tremp, ni tampoc si l'emplaçament actual d'aquest poblament coincideix amb el primitiu.

Hi ha tres hipòtesis respecte l'origen històric de Tremp:

- La primera estaria vinculada a una sèrie de jaciments prehistòrics localitzats a indrets molt propers a la ciutat, com la zona dels Nerets, Susterris i Gurb.
- La segona situa els seus inicis a la plaça del Peiró. La situació enlairada d'aquesta plaça respecte als seus voltants coincideix amb la tipologia característica dels poblats ibèrics. Tanmateix, els escassos estudis arqueològics que s'hi ha fet no semblen confirmar aquesta hipòtesi.
- La darrera teoria planteja un possible assentament romà en la zona del casc antic des de l'església fins a la cruïlla dels carrers del Forn i Capdevila.

L'ALTA EDAT MITJANA: DEL SEGLE IX AL SEGLE XIII

Fins fa poc s'havia considerat que el primer document que parlava de Tremp era l'acta de consagració de la catedral d'Urgell del segle IX o X. En aquesta acta, es constata que existiria una primitiva església anomenada Santa Maria de Pallars, a redós de la qual començarien a construir-se edificis. Tanmateix, existeixen seriosos dubtes sobre l'autenticitat d'aquest document. Malgrat això, tenim notícies que una primitiva església de Tremp va ser destruïda al segle XI, ja sigui pel comte de Pallars aliat amb els àrabs per restablir el seu domini a la zona, ja sigui per una ràtzia musulmana que va ocupar la vall d'Àger.

Així doncs, la primera notícia segura que tenim sobre Tremp és del 1079 i fa referència a una donació d'un alou (possessió exempta de pagament) per part del comte de Pallars Jussà, Ramon V de Pallars i Valença, a l'església.

A l'Alta Edat Mitjana Tremp pertanyia al comtat del Pallars Jussà i Ramon IV (1011-1047) esdevindria el primer comte independent. El comtat existirà fins l'any 1192, quan la comtessa Dolça I el cedí al rei Alfons I el Cast i, per tant, s'incorpora a la corona d'Aragó. En aquesta època Tremp era un lloc de domini comú entre el rei i el bisbe d'Urgell. El fet de dependre directament de la *mitra* d'Urgell va comportar l'exempció de tributs reials a la població que depenia de la col·legiata i aviat s'hi van instal·lar menestrals de diversos oficis.

A nivell urbanístic, a finals del segle XII, l'església, va ser reedificada i ampliada pel comte Ramon V de Pallars i la seva esposa Valença de Tost. Es tractava d'una església romànica possiblement amb un claustre adossat, ubicat a l'actual placeta de

l'església. D'aquesta primitiva església només hi resten uns capitells romànics exposats actualment al Museu Diocesà de la Seu d'Urgell i una part de la portalada lateral de l'església.

La població es concentrava a l'entorn de l'església i en un nombre menor, en el raval de la Pedrera. També hi ha indicis que la vila es trobava ja murallada. (*Veure plànol n. 1*)

Per la seva estratègica situació, en un punt intermedi entre la muntanya i la plana, Tremp era la cruïlla de les cabaneres o línies de transhumància del bestiar que seguien el curs de la Noguera Pallaresa i pujaven del Montsec vers el Pirineu. D'altra banda, l'establiment de Tremp al centre d'una zona d'important producció agrícola, especialment vinya, oli i hortalissa, va convertir-lo en centre d'intercanvi de productes entre la Conca i l'alta muntanya. Aquests fets, junt amb els beneficis fiscals de què gaudia, comportaren un important desenvolupament d'activitats mercantils. Al segle XII s'hi celebrava una fira i al XIII hi consten dos mercats.

D'acord amb les escasses dades de les quals es disposa referents a aquesta època, es constataria que la població no deuria sobrepassar els 100 focs, és a dir, a l'entorn de 450 persones.

LA BAIXA EDAT MITJANA. SEGLES XIII I XIV

Extingit el comtat, el Pallars Jussà s'integra a la vegueria del Pallars essent Talarn el centre administratiu fins a principis del segle XIX.

Malgrat la capitalitat oficial de Talarn, la població més important era Tremp, vila de domini eclesiàstic.

Aquest domini eclesiàstic va provocar importants desavinences entre els bisbes i

els reis sobre el domini jurisdiccional de la vila de Tremp. Aquests conflictes es van resoldre el 1370 amb un pacte que va suposar la incorporació de la vila a la corona sense ocasionar perjudicis als drets del bisbe d'Urgell.

Amb aquesta nova situació, i per tal de revitalitzar la zona, els reis, especialment Pere III el Cerimoniós, van concedir una sèrie de privilegis econòmics a la vila. Un dels més importants va ser la concessió de diverses fires. Una altra prova d'aquest desenvolupament econòmic és la creació de la figura del *mostassaf*, que tenia la funció de controlar els pesos i mesures locals, vetllar pel bon estat de les mercaderies que es venguessin a la vila i arbitrar les qüestions urbanístiques entre els veïns. Aquesta figura prenia una especial rellevància en les fires i mercats. Aquesta favorable situació econòmica i política de la vila va contribuir en gran manera a l'important creixement que experimentà la població en aquest període.

Demogràficament, a partir del segle XIV es disposen de més dades sobre la ciutat i els seus habitants. El primer cens conegut és del 1365 i li atribueix 165 focs, pocs anys més tard, al 1378, 194, amb un increment de 31 focs. L'augment demogràfic va venir acompanyat d'un relatiu creixement urbanístic. Possiblement es van desenvolupar petits ravals i noves construccions fora del recinte murallat.

A partir de mitjans del XIV es donà una important crisi demogràfica produïda per successives pestes i períodes de fams provocades per males collites. El 1497 Tremp tenia només 82 focs (cada foc es comptabilitza com a 4,5 habitants)

Aquesta davallada de població comportà canvis urbanístics amb l'abandó d'algunes parts de la població. També es produirà en

aquesta mateixa època, un incendi que destrueix l'església. Aquesta es reconstruirà a expenses dels habitants de la vila, amb la desena part de tots els testaments.

L'EDAT MODERNA: FINALS DEL SEGLE XV A FINALS DEL XVIII

Demogràficament, la crisi de la Baixa Edat Mitjana continua als inicis de l'Edat Moderna, ja que en el fogatge de 1515 només li dóna 77 focs. En el cens de 1553 es detecta un canvi de tendència demogràfica ja que consten 113 famílies o focs. Tanmateix, li calgué esperar al cens de 1718 on ja consten 700 habitants per arribar a assolir els nivells de població que havia tingut en el cens del 1378.

A l'igual que la majoria dels pobles del Pallars, al llarg del segle XVIII Tremp va augmentar la seva població de manera espectacular, passant de 700 habitants a 1262 segons el cens de 1787.

Aquest creixement demogràfic provocat per una ampliació de les terres de conreu i un augment dels rendiments agrícoles, va acompanyat de grans canvis urbanístics que es materialitzen a tres nivells: construcció i rehabilitació de nous edificis al casc antic, l'ampliació del nucli murallat amb els carrers de Soldevila i del Mercadal i l'aparició de quatre ravals exteriors.

Construcció i rehabilitació del casc antic

Al 1521 es va crear l'Hospital del Pobres, instituït per Jaume Fiella, fill de Tremp, situat a l'actual carrer del Forn.

Entre el 1638 i el 1642, es produí la reedificació de l'església amb l'estructura actual, a excepció del campanar.

Al 1695 es construiria o rehabilitaria un edifici per convertir-lo en escola i també

durant el segle es farien diverses obres al forn de la vila.

Des del punt de vista econòmic, la part superior del carrer de Capdevila, que s'anomenava carrer dels Sabaters, i el carrer de Peressall centralitzaven bona part de l'activitat artesana

En general, les cases del casc antic, que fins ara tenien planta baixa i com a màxim un pis, creixen en altura i en amplada mitjançant la construcció de nous pisos, tribunes i porxos.

Ampliació del nucli murallat

Al llarg de l'Edat Moderna la vila va recuperar progressivament l'esplendor que havia tingut als inicis del segle XIV. Urbanísticament apareixen dos nous carrers, Soldevila i Mercadal.

El carrer de Soldevila es convertiria en el lloc de residència de la petita noblesa rural, amb cases nobles presidides per àmplies portalades i escuts. Al llarg del carrer es troben les residències del marquès de Sentmenat, del marquès de Llió, del baró d'Abella, del baró de Sullà i de les famílies de cavallers dites de Castells, de Serra, de Ferrer i de Gallart. Les principals activitats d'aquestes famílies era la venda de censals, una mena de banca i l'explotació agrícola.

L'altre carrer que va adquirir importància des del punt de vista econòmic va ser el carrer de Mercadal, on se centralitzava tota l'activitat comercial, juntament amb el carrer de Peressall. Aquesta zona es potenciarà amb la creació d'un nou mercat, instituït l'any 1664 pel rei de Castella. Aquest mercat se celebrarà els dilluns i comptarà amb els mateixos privilegis que gaudien altres mercats catalans. D'aquesta època prové la institucionalització de les quatre

fires de la ciutat.

Aquests dos carrers van obligar a construir un nou tram de muralla que va sofrir diverses modificacions al llarg del temps. Per exemple, durant la Guerra dels Segadors (1640-52), Tremp es fortificà per combatre les tropes castellanès i va haver de refer les muralles i construir noves torres com molts altres pobles de la comarca.

Aparició de nous ravals

A l'exterior del casc antic van aparèixer quatre ravals que van créixer a l'entorn dels eixos viaris més importants d'accés a la població i que estaven vinculats a edificacions religioses o a activitats econòmiques concretes:

L'estudi de l'evolució urbanística de Tremp esdevé una eina força útil per entendre les transformacions demogràfiques, econòmiques i socials al llarg del temps.

BIBLIOGRAFIA

CASTILLÓ, A.; PLADEVALL, A.; PAGÈS M. *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 12. Pallars Sobirà, Pallars Jussà, Alta Ribagorça, Baixa Ribagorça, Llitera*; Fundació Enciclopèdia Catalana; Barcelona; 1984

FARRÀS, F. QUERALT R.; Crèdit de síntesi "Evolució urbanística de Tremp"; Sense editar; IES Tremp; 2000

LLEDÓS I MIR, M.; *Historia de la antigua villa, hoy ciudad de Tremp*; Arts gràfiques J, Faidella Seix; Barcelona; 1917

MIR I AMAT, J.; *Tremp al pas del temps. Comentaris històrics*; Bisbat d'Urgell; 1978

MIR, A.; DE MONER, J. M.; PLEYAN DE PORTA, J.; *Àlbum històric, pintoresc i*

monumental del Pirineu; Garsineu; Tremp; 1996

PRATS, F.; COLL, J.; Material elaborat per a la realització d'itineraris urbans; Escola d'Estiu; sense editar; Tremp; 1988

**BASÍLICA MARE DE DÉU DE
VALLDEFLORS**

Població: Tremp
 Època: Gòtic tardà. Última reconstrucció de 1638 al 1642.

HISTÒRIA

L'església de la Mare de Déu de Valldeflors, també anomenada Santa Maria o Santa Maria de Pallars, es troba situada al bell mig de la població, entre la plaça de la Creu i el carrer Dr. Roure.

La tradició diu que l'origen de la col·legiata es remunta a Carlemany, a finals del segle VIII, però aquesta data és dubtosa ja que fins ben avançat el segle X, no hi ha cap prova de la seva existència.

La primera notícia segura de l'església de Tremp és de l'any 1079, data d'una acta de donació d'un alou (possessió exempta de pagament) per part del comtes de Pallars Jussà, Ramon VI i Valença, a l'església.

Ha estat destruïda diverses vegades al llarg de la seva història; les primeres a conseqüència de les invasions sarraïnes després a conseqüència d'incendis. El temple actual és va reconstruir entre el 1638 i el 1642 (aquesta data figura als costats de la porta principal, 16 a l'esquerra i 42 a la dreta). Ostenta el títol de basílica, concedit l'any 1023 pel Papa Pius XI.

DESCRIPCIÓ DE L'EDIFICI

L'edifici té planta rectangular acabada en un absis poligonal de set cares reforçades amb grans contraforts per l'exterior, com era el comú en època gòtica. Es tracta d'un espaiós edifici d'una sola nau, cobert amb volta de creueria d'una tipologia tardana

que conserva totes les nervadures, amb les claus de volta afilerades al nervi del mig de cada tram, decorades amb imatges de sants i santes (Sant Agustí, Sant Joan Baptista, etc.) També hi ha un seguit de petites claus de volta en la intersecció dels terceletes, moltes d'elles decorades amb la flor de lis.

Les úniques fonts de llum de l'església són la rosassa, situada sobre de la portada, i les estretes finestres del claristori, situades a l'alçada de la volta. La nau, per altra part, posseeix capelles entre contraforts, característiques dels temples gòtics. Han estat transformades en època moderna, al s. XVII, a excepció de la capella de Sant Bonifaci, situada adjacent al presbiteri, costat dret, que manté tota l'estructura gòtica primitiva, inclosa la volta de creueria.

Al mur dret, s'obre també una porta lateral que dona a la plaça de l'església, on hi havia l'antic claustre romànic, del qual es conserven alguns capitells al Museu Diocesà de la Seu d'Urgell. Aquests denoten procedir d'un taller que deriva del mateix que executà els capitells del claustre de la pròpia catedral de la Seu d'Urgell.

Els elements mobles més destacats de la basílica són la imatge gòtica de la Mare de Déu de Valldeflors (s. XVI), les imatges jacents de Crist i de la Mare de Déu (s. XVI-XVII), el retaule de Sant Bonifaci (s. XVII), el retaule major (s. XX), les làmpades i vitralls modernistes (s. XX) i finalment l'orgue (s. XX)

L'aparell constructiu de l'edifici està format per carreus ben tallats i polits. La façana oest és llisa, sense ornamentacions. Hi destaca una rosassa i la porta principal de l'església provista de grans columnes exemptes sobre plintes i un timpà trencat del que emergeix l'entaulament sostingut per les columnes, com era en ús al s. XVII. Completa la façana, una composició escultòrica feta en làmines de ferro per Joaquim Pujol i Grau l'any 1982. Representa la imatge de Maria en actitud d'acolliment, rodejada de flors, en referència a la llegenda de la Mare de Déu de Valldeflors. Corona la façana un frontó llis i als extrems d'aquest, per sobre, destaquen dos elements decoratius esculpits en pedra, simulant gerres flamejants.

La façana sud dóna a la placeta on s'ubicava el claustre romànic. Hi destaquen les gàrgoles gòtiques i la portada romànica d'arc de mig punt, molt senzilla. En aquesta façana, s'hi poden distingir diferents èpoques de construcció: una primera fins l'alçada de les gàrgoles i una posterior, fins la teulada. També s'hi distingeix l'ampliació de l'edifici feta en la seva darrera fase reconstructiva, al 1642; és la part que correspon a l'entrada principal de l'església.

La façana nord es troba adossada a la casa Feliu, excepte la part superior on s'hi distingeixen altres gàrgoles de la façana primitiva.

La cara est, la de l'absis, està flanquejada per la base massissa de la torre del campanar per un costat i la de la torre de la muralla per l'altra. Recolzen l'absis sis sòlids contraforts.

TORRE DEL CAMPANAR

En la torre del campanar s'hi diferencien dues etapes de construcció: En la primera s'edificà la torre quadrangular i es va coronar amb un campanar de cadireta. En la segona, realitzada al 1908, es va consolidar la base quadrada i es va substituir el campanar d'espadanya per un cos afegit de planta octogonal, coronat amb una estructura calada de ferro en forma de cúpula.

El cos quadrat de la torre té, com a únic element remarcable, una obertura circular en la façana que dóna a la Plaça de la Creu, on hi ha disposada l'esfera del rellotge. Per la seva banda, al pis de les campanes, octogonal, amb vuit finestres i decorat amb un fris d'arquets cecs, hi ha ubicades les quatre campanes en ús.

TORRE DE LA MURALLA

Aquesta torre, anomenada torre de la sagristia, formava part originalment del sistema defensiu de la vila de Tremp que era vila murada amb torres de defensa adossades, on s'obrien els portals d'entrada a la població. L'any 1677, segons Lledós, la torre s'annexiona al temple per ubicar-hi la sagristia, d'aquí el seu nom.

L'any 1992, es van realitzar unes reformes a l'església, es va separar la torre del temple i aquesta va deixar de fer la seva antiga funció.

RETAULE MAJOR

El temple tenia un retaule major barroc, obra de Josep Sunyé i Carles Morató, i fou destruït durant la Guerra Civil. A la fornícula central, de dimensions considerables, s'hi ubicava la imatge de la Mare de Déu de Valldeflors, l'únic element que es va salvar.

El retaule actual és una reconstrucció de l'original. Va ser realitzat per les Escoles Salesianes de Sarrià i es va inaugurar el dia 8 de setembre de 1953. Aquesta data figura al peu del retaule.

IMATGE DE LA MARE DE DÉU DE VALLDEFLORES

Presideix l'església la imatge de la Mare de Déu de Valldeflors. Es tracta d'una talla de fusta, exempta i policromada, d'estil gòtic tardà, de dos metres d'alçada.

La Mare de Déu, dempeus, descansa sobre un sòcol de fusta poligonal. Amb una mà sosté l'Infant, recolzat al seu braç esquerre i, amb l'altra, una branca de roser d'argent. Representada frontalment, mostra el cap lleugerament inclinat endavant i a l'esquerra, mostrant un semblant molt humà i serè.

Els cabells llargs, amb blens daurats i rogencs, es recullen a la nuca sota la capa. Aquesta característica realça l'expressió del seu rostre i permet visualitzar el collaret. El rostre, allargat i afable, és el punt de

màxima expressivitat, amb les faccions arrodonides i suaus, en les formes i colors, mostrant una expressió juvenil i una bellesa serena.

La imatge presenta un equilibri en la seva composició. El joc curvilini de la roba respon al desplaçament dels eixos de la imatge, que es manifesta en la inclinació del maluc i en el fet que el pes descansa sobre la cama esquerra, seguint l'esquema del contraposto, característica habitual de les imatges de devoció gòtiques, sobre tot les Marededéus.

La semblança de la imatge es caracteritza, per altra part, per la riquesa de les vestidures. Aquestes presenten diverses superposicions decorades amb diferents

motius de caràcter floral, textures i una policromia de colors de tons terrosos, daurats i granatosos densos. L'ampli mantell que l'embolcalla, destaca i reforça el seu gest d'acolliment, amb un ric policromat que ens permet endevinar una reforma o embelliment del segle XVII. El gran mantell, per altra part,

s'arrodoneix airosament de forma simètrica cap als dos braços i creua el cos, per davant, amb un plegat suau, recollit a la dreta. La túnica és llarga i li baixa fins als peus. Finalment un mantellet de doble capa li cobreix l'espatlla dreta i li cau en abundosos plecs damunt del braç.

La Mare de déu de Valldeflors és un imatge de bellesa singular per les seves proporcions, la riquesa de la vestimenta i les faccions de la cara. És copatrona de Tremp juntament amb Sant Bonifaci.

El dia 8 de setembre de 1922, el bisbe Justí Guitart va coronar canònicament la imatge de la Mare de Déu de Valldeflors. La coronació canònica de la Mare de Déu de Valldeflors, va estat sol·licitada al Vaticà i aprovada pel Sant Pare per mitjà d'una butlla. La coronació d'una imatge, que es realitza imposant una corona normalment de dotze estrelles que simbolitza el triomf sobre la debilitat humana i sobre el mal, es fa quan aquesta gaudeix de veneració popular important i des de temps remots. Les corones van ser realitzades en or i pedreria pels orfebres barcelonins Urpí amb les joies que va donar la Sra. Lluïsa de Sullà.

Llegenda de la Mare de Déu de Valldeflors

El nom de Valldeflors ve d'una llegenda que té els seus inicis en l'època de les invasions sarraines, l'any 1003. S'explica que davant de l'amenaça, els fidels agafaren la imatge de Santa Maria i l'enterraren al vall que hi havia darrere l'absis de l'església.

La tradició diu que, anys més tard, en aquest indret i en ple rigor de l'hivern, hi floriren uns esbarzers. Aquest fenomen, va ser interpretat com un missatge diví, que va portar a cercar i retrobar aquesta primitiva imatge.

CAPELLA DE SANT BONIFACI

La capella de Sant Bonifaci, antigament coneguda com l'altar del Santíssim, es troba adjacent al presbiteri, costat dret.

Manté tota l'estructura gòtica primitiva, inclosa la volta de creueria en la clau de la qual hi ha l'Agnus Dei. Actualment està tancada amb portes de vidre i a l'entrada penja una de les làmpades de forja realitzades per l'artesà local Adolfo Grau, Tino, durant la segona meitat del segle XX.

RETAULE DE SANT BONIFACI

La capella conté un valuós retaule presidit per Sant Bonifaci, copatró de la ciutat, i un conjunt de culte integrat per dues imatges jacents, una lauda sepulcral i un escut heràldic.

Un retaule és una obra d'arquitectura, combinada amb escultures, talles o pintures situades darrera un altar i que compon la decoració d'aquest. Tenien la funció d'explicar, a una gent que no sabia llegir ni escriure, la vida de Jesús, la Verge o els Sants per tal que fossin un exemple a seguir segons la creença cristiana.

Els retaules van anar canviant amb el pas del temps. Al segle XII van aparèixer els primers i eren simples taules, després es va passar als portàtils de petites dimensions en forma de tríptic o políptic (tres o més taules). Més endavant, des del segle XIV es dona ja el gran retaule fix, com és el cas del de Sant Bonifaci.

Els retaules s'organitzen horitzontalment en cossos o pisos i verticalment en carrer. El carrer central és més ample i està dedicat al tema que es considera més important. La part inferior que completa el retaule s'anomena predel·la o bancal i és un fris format per petits plafons que contenen diferents escenes. Els carrers acaben, la part de dalt en uns triangles que reben el nom de cimbal, coronament o àtic.

El retaule de Sant Bonifaci és un valuós retaule del segle XVII que denota encara trets renaixentistes, tot i que reinterpresats d'una forma molt popular, com és el cas dels grutescs. Actualment, en la seva part central acull el bust reliquiari de Sant Bonifaci, també del segle XVII. Els grutescs, situats als guardapols laterals, mostren la típica disposició a candaliari. Vomitats per caps humans, es disposen en penjolls de motius fitomòrfics nuats amb llaçades.

Aquest retaule, en origen estava dedicat a la Mare de Déu, segons es desprèn de la iconografia utilitzada, la qual té com a centre la Mare de Déu, la Nativitat, l'Adoració dels Mags, els profetes, Aquesta advocació mariana se substituï per la de sant Bonifaci en incorporar-hi el reliquiari que el presideix actualment.

En el seu conjunt es tracta d'un retaule d'estructura arquitectònica, amb fornícules flanquejades per columnes d'ordre corinti, tres carrers i predel·la i tres pisos o cossos d'alçada.

A la predel·la es troben dos relleus, el de la Nativitat, a l'esquerra, i el de l'Adoració dels Mags, a la dreta, flanquejats per quatre fornícules amb la representació dels quatre doctors de l'església, també en relleu, a saber, d'esquerra a dreta, Sant Jeroni vestit amb la porpra cardenalícia i amb un animal semblant a un lleó als peus, Sant Agustí amb la mitra episcopal, Sant Gregori amb la tiara pontifical i Sant Ambrós amb la mitra bisbal. Tots sostenen a la mà esquerra la maqueta d'una església, aspecte que els identifica com a doctors. A la part superior de la predel·la hi ha la data que va estar fet el retaule, 1623, i també el nom de la persona que el va construir. La inscripció diu "ES FETA MAG 1623 MESTRE P_RO (PERÓ, possible nom de l'autor).

Al mig de la predel·la es troba el Sagrari, barroc i d'època posterior, tallat en fusta i decorat amb les típiques tornapuntes, policromades i argentades. En les parets laterals de la fornícula del sagrari hi ha les imatges en relleu de dos apòstols: Sant Andreu, a la dreta, i Sant Tomàs a l'esquerra que porta l'esquadra com a tribut.

En el primer pis o cos, per sobre de la predel·la, al carrer central hi ha un doble registre. En l'inferior es troba un alt relleu amb la representació del rei David, com a membre de la genealogia de Crist i la Verge, flanquejat pels apòstols Pere i Pau. Al registre superior, hi ha el bust de sant Bonifaci, copatró de la ciutat, que presideix ara el retaule. La primera imatge d'aquest sant va desaparèixer i va ser substituïda per l'actual bust, d'estil barroc. Es tracta d'un bust-reliquiari que duu en una cavitat del pit, closa per un vidre, la relíquia que va

	Carrer esquerra		Carrer central			Carrer dret				
Cimal o coronament				17				1 - Relleu Sant Jeroni 2 - Relleu Nativitat 3 - Relleu San Agostí 4 - Sagrari		
Segon pis o cos		14		15			16	a)- Relleu de Sant Tomàs (lateral) b)- Relleu de Sant Andreu (lateral) 5 - Relleu Sant Gregori el Magne 6 - Relleu Adoració dels Mags 7 - Relleu Sant Ambrós		
Primer pis o cos		8		13			12	8 - Talla de Santa Bàrbara (segons foto 1012)		
				9	10	11		9 - Alt relleu Apòstol Sant Pere 10 - Alt relleu del Rey David 11 - Alt relleu Apòstol Sant Pau		
Predel·la	1	2	3	a)	4	(b)	5	6	7	12 - Talla de Sant Tomàs d'Aquino 13 - Bust reliquiari de Sant Bonifaci 14 - Talla de Sant Antoni Abad 15 - La Trinitat 16 - Talla de difícil identificació. 17 - Imatge de la Puríssima

Esquema retaule Sant Bonifaci

arribar a Tremp possiblement a finals del del segle XVI. La imatge presenta el atributs propis del Sant: a la mà esquerra, la palma del martiri i a la dreta, l'espasa amb la qual el decapitaren.

En els carrers laterals, en dues fornícules més grans, de l'alçada dels esmentats registres, s'afilieren flanquejant-los, dues talles de cos exempt. Es tracta, a la dreta, de Sant Tomàs d'Aquino, amb l'hàbit de fons negre típic dels dominics, porta en una mà la custòdia i en l'altra un llibre; A l'esquerra hi ha Santa Bàrbara, que ha perdut el braç dret amb el qual sostenia l'atribut que la identifica (un copó tal com es pot observar en una fotografia antiga del retaule, datada de 1912).

Al segon pis, al carrer del mig, es troba la representació del Déu Trinitari amb el Déu Pare assegut en un tron que sosté la creu amb la imatge de Jesucrist, i damunt d'ells

l'aurèola on hi havia hagut l'Esperit Sant en forma de colom.

En els carrers laterals hi ha disposades dues talles de sants exemptes. Estan situades dins de fornícules flanquejades per columnes d'ordre corinti, com en el pis inferior, de fust acanalat i amb el sòcol decorat amb angelots i motius de grutesc, com era comú de l'època. A mà esquerra es troba la de Sant Antoni Abat amb els seus atributs, una campana a la mà i un porc al costat i a la dreta una santa de difícil identificació, probablement una santa màrtir, ja que a la mà dreta s'hi observa un forat que podria haver sostingut una palma.

Finalment, el cimal és ocupat per la imatge de la Puríssima Concepció. Com a cloenda, es pot dir que tot porta a creure que on ara hi ha el reliquiari de Sant Bonifaci, en un principi hi hauria hagut un motiu marià,

relíquia, icona o quelcom semblant, com ho destaquen les testes d'àngels, icones que tradicionalment acompanyaven a la verge i encara emmarquen el compartiment.

CONJUNT DE CULTE

Aquest conjunt es troba ubicat al mur lateral dret de la capella de Sant Bonifaci. Formen part d'una instal·lació de culte, promoguda per algun benefactor, integrada per diferents elements: de baix a dalt, una lauda sepulcral, dos taüts amb les dues imatges jacentes i una fornícula amb un bust de Crist. Tot el conjunt està coronat per una estructura heràldica.

Lauda sepulcral

Corresponent al bisbe don Franciso Cathalan i de Ocon, mort durant la seva visita pastoral a Tremp, l'any 1763. La làpida està feta a base de rajoles de ceràmica vidrada i ostenta, a més de l'epitafi, l'escut heràldic episcopal (el barret de color verd i els cordons de seda del mateix color entrellaçats i amb sis borles a cada cantó). Al centre d'aquesta composició heràldica hi ha un escut circular amb una creu i el cap d'un àngel en el qual conflueixen els raigs de llum i la inscripció *Orietur justitia et abundantia pacis*. Hi ha també unes quantes inscripcions relacionades amb el bisbe i la data de la seva defunció.

Imatges Jacentes

Les imatges jacentes de Crist mort i la Verge, també morta, estan situades en un muntatge devocional que consta de dos taüts amb cristallera disposats per la devoció.

La Verge va vestida amb els hàbits propis, una túnica, un mantell que la cobreix des

del cap i una còfia blanca que li oculta el cabell, per sota del mantell.

Porta les mans juntes sobre el pit i mostra els peus descalços, potser per indicar que fou traslladada en cos al cel. Per l'estil cal situar-la en un moment tardà del segle XVI o tot més les primeries del s. XVII, mantenint un model d'imatge que es prodigà àmpliament en època gòtica i que aquí s'utilitza, tot i haver evolucionat l'estil dels plegats i el tret del rostre.

Cal destacar que aquesta imatge jacent era l'emprada per la festivitat de l'Assumpció, el 15 d'agost, quan es recordava la mort del cos físic de la Verge i la seva pujada al cel, amb una missa solemne presidida pel cos mort de la Verge sobre una llitera, una processó i molts cops amb la representació escenogràfica de l'esdeveniment com encara es representa a Elx. Tenint en compte l'advocació de l'església, s'entén que es donés a Tremp tanta solemnitat a la festa.

Sobre la Verge, hi ha un altre taüt, de les mateixes mesures, ribetejat per una motllura de fusta policromada en or, que conté el cos de Crist mort. Aquesta imatge jacent s'emprava per la processó del Sant Enterrament al Divendres Sant. Es tracta d'una magnífica talla de fusta policromada del cos de Crist mort com a baró de Dolors. Com a tal, mostra les ferides de la passió i amb els braços creuats sobre el pit, segons es representava als retaules gòtics al centre de la predel·la, exposat a la devoció i acompanyat sovint de les "arma Christi". Els

plecs del perizonium, la barba curta i el cabell recollit acuradament, situen l'obra bastant contemporània de la Verge morta descrita, seguint uns cànons que al llarg de la primera meitat del segle XVII es trobaran en molts tallers d'imaginers actius a Catalunya.

Bust de Crist

Corona el conjunt una petita fornícula, on hi ha el bust de Crist, entès com a "Ecce homo", tal com també sol aparèixer pintat seguint un model proposat per Guido Reni, arran de la Contrarreforma, que serà molt copiat i difós a través dels gravats. El bust és barroc, el model del qual s'origina al segle XVII, tot i que estilísticament sembla posterior, potser del segle XVIII.

Aquesta fornícula sembla feta per a acollir un reliquiari. Cap la possibilitat que en origen hagués estat projectat per acollir el bust-reliquiari de Sant Bonifaci que actualment presideix el retaule. Flaquejant aquest reconditori s'observen dos medallons policromats i daurats, que ostenten els anagrames de Crist i la Verge.

Escut heràldic

Finalment, tot el conjunt és coronat per una composició conformada per un escut heràldic quarterat, sostingut per dos angelots, on es pot veure alternadament l'àguila bicéfala Pallaresa, tres barres catalanes, un lleó rampant i finalment altres tres barres emperò obliqües. Cal desxifrar aquesta heràldica ja que molt possiblement ens oferirà el nom del noble promotor d'aquest conjunt devocional tan interessant.

CRIST SOFRENT

Es tracta d'una magnífica talla de fusta de mida natural, obra d'un bon escultor que va

més enllà de la mera còpia d'un model, com s'adverteix en analitzar els trets del rostre, el cabell o en el tractament del plecs del perizonium o fins i tot en la captació de l'anatomia.

La iconografia respon al típic patetisme imposat pel barroc que accentua el realisme cru de l'anatomia sofrent del cos de Crist, així com el dolor i patiment en el darrer moment just abans d'expirar. El detall del cap caigut enlloc d'enlairat i cap enrere i en diagonal accentua el seu dramatisme. Aquest dramatisme teatral d'exposició del dolor estava molt en boga i en sintonia amb el drama de la Passió i la Setmana Santa per la que s'emprava aquesta talla en les processons, especialment per la del Divendres Sant al matí.

LÀMPADES

Cal destacar les sis làmpades modernistes de ferro forjat. Van ser fetes pels artesans de Tremp germans Grau Moliné, a excepció de la del baptisteri, feta al taller Magall.

El seu disseny correspon a l'arquitecte Isidre Puig Boada, ajudant destacat de Gaudí, que s'encarregà de les obres de les Sagrada Família a la mort de l'artista.

VITRALLS

A la capella central del lateral esquerra, segons s'entra a l'església, hi ha una esplèndida col·lecció de 14 vitralls modernistes amb imatges religioses i composicions florals i geomètriques,

regalats a l'església per famílies benestants del poble. Aquest vitralls estaven a les finestres del claristori de l'església i en les reformes de l'any 2002 varen ser substituïts per uns de translúcids que milloren el pas de la llum. El seu interès rau en el fet de formar part de comandes dutes a terme per famílies de Tremp que inspiraren els motius heràldics que s'hi representaren.

1922, es va traslladar damunt del cancell, on es troba actualment.

ORGUE

El primer orgue el va construir el mestre d'orgues de Vic, Font. Era de dos teclats amb cadireta. Aquest va patir problemes tècnics i se n'encarrega un altre. El 1693 Jaume Guilla de Tremp acaba la construcció d'aquest segon orgue.

A principis del segle XX es planteja una reforma d'aquest nou orgue per modernitzar la seva mecànica. Aquesta reforma coincideix amb l'arribada a Tremp del Sr. Fred Strark Pearson, president de l'empresa La Canadenca. En una de les seves visites a l'església i, donades les seves aficions musicals, va observar el lamentable estat en que es trobava l'orgue i es va oferir a cobrir les despeses d'un de nou. És el mateix Sr. Pearson qui l'encarrega a l'organer de Madrid Ricardo Rodríguez. Es va acabar l'any 1914.

Segons l'informe de l'organer Joan Carles Castro (1998) l'actual orgue conserva de l'antic, 474 tubs i la façana frontal de la caixa. La façana de l'antic orgue va ser aprofitada col·locant-la al bell mig del nou. Aquest té un cos afegit a cada costat, on s'hi han superposat les motlures que adornaven els laterals de l'anterior orgue. Aquest moble és policromat o en fusta viva acabada en cera. Quan a les seves característiques tècniques cal dir que té dos teclats de quatre octaves cadascun i set pedals. Durant les reformes de l'església, el

GALERIA D'IMATGES

Campanar

Casa Pare Manyanet

Casa Feliu

Portalada esglesia

Amplada cases casc antic

Antic Hospital dels Pobres

Plaça de la Verdura

Casa del baró de Sullà

Casa de la família Castells

Torre dels padres

Terrasses del Vall

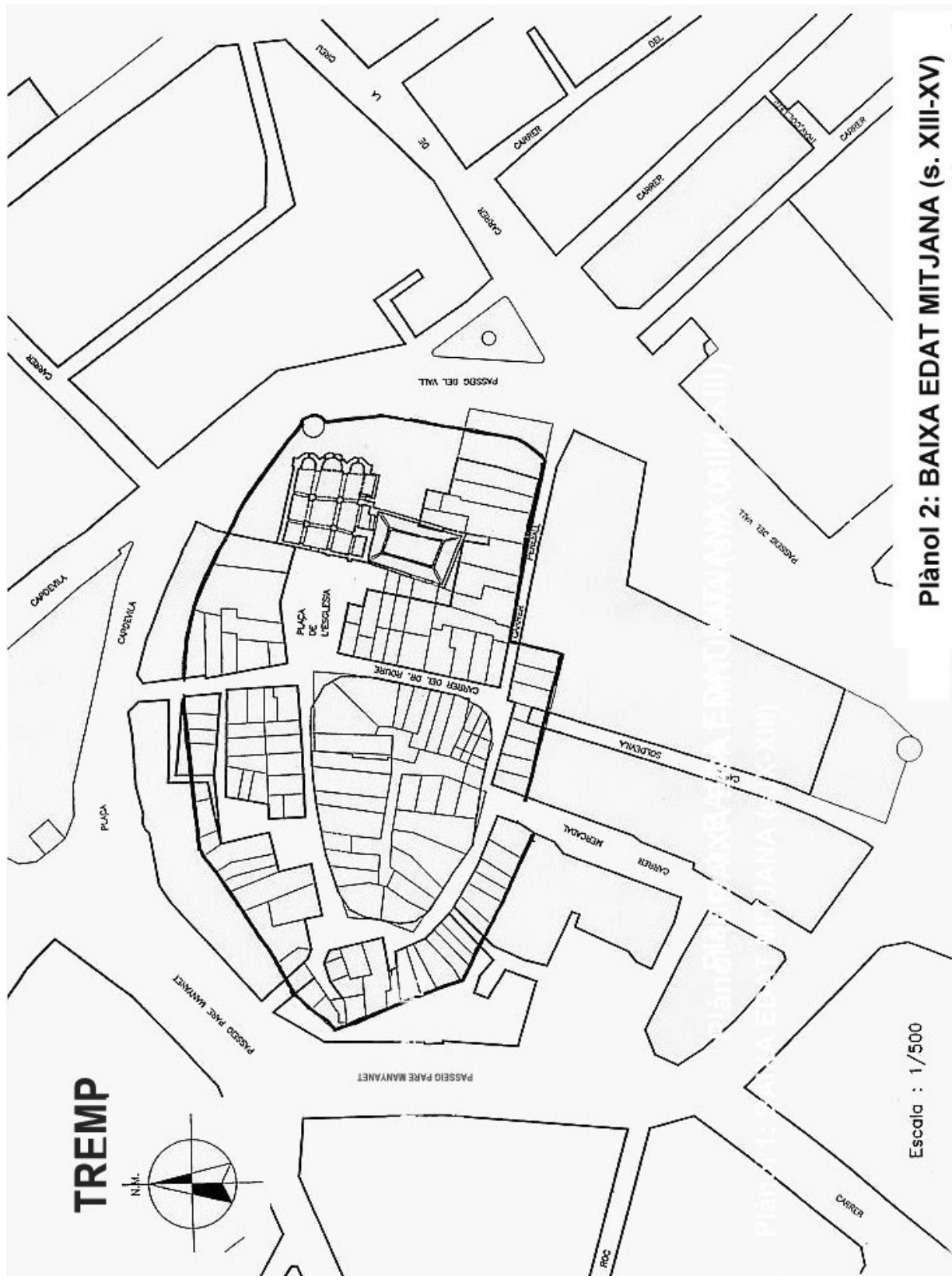

Carrer de Soldevila

Creu de terme

PLÀNOLS

Escala : 1/500

Plànol 2: BAIXA EDAT MITJANA (s. XIII-XV)

TREMP

Plànol 3: EDAT MODERNA (s.XVI-XVII)

ACTIVITATS

ACTIVITATS ABANS DE L'ITINERARI

1. Els orígens de la ciutat de Tremp no s'han pogut precisar amb exactitud. Això ha comportat diferents hipòtesis per explicar-los. Escriu-ne dues indicant l'historiador que les defensa i la font d'informació sobre la que s'han basat.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Cerca al material de consulta les dates dels següents fets històrics referents a la història de Tremp i situa-les en aquest eix cronològic

Edat Mitjana						Edat Moderna				Edat Contemporània		
Alta Edat Mitjana				Baixa Edat Mitjana								
S. IX	S. X	S. XI	S. XII	S. XIII	S. XIV	S. XV	S. XVI	S. XVII	S. XVIII	S. XIX	S. XX	S. XXI

- Data de la primera notícia segura sobre Tremp
- Data del pacte de pariatge entre els comtes de Pallars i el bisbe d'Urgell en el qual s'establia que Tremp era un lloc de domini comú.
- Data de la incorporació de la vila a la corona
- Data de la institució del convent de Sant Jaume de Pallars.
- Data de reedificació de l'església amb la seva estructura actual.
- Data de fundació del convent dels caputxins

3. Activitats sobre plànol:

El nucli antic de Tremp té una configuració urbanística molt clara que reflecteix la seva història. Hi ha el clos antic perfectament definit envoltat durant vuit segles per una muralla. A l'Edat Moderna aquest nucli s'eixampla amb els ravals i els carrers on se centralitzava l'activitat comercial i les cases senyorials.

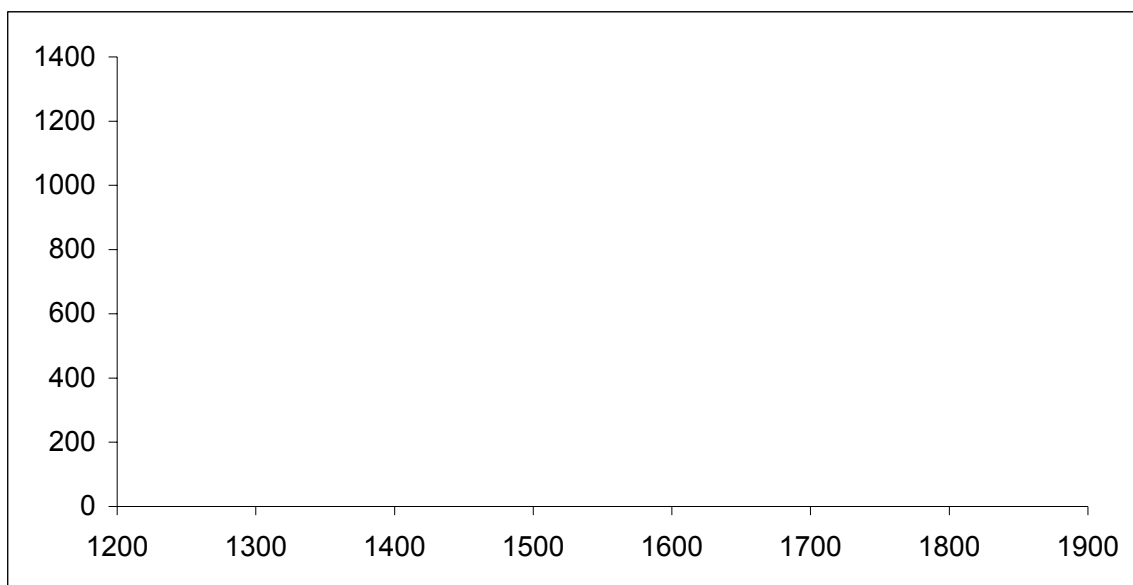
Observa i compara els plànols 1, 2 i 3 que corresponen a l'evolució urbanística de Tremp des de l'Edat Mitjana a l'Edat Moderna. Realitza després les activitats que se't proposen.

- Plànol 1:
 - * A quina època correspon
 - * Localitza l'església. Quantes naus té?
 - * Quins són els carrers actuals que marquen els límits de vila de Tremp a l'Alta Edat Mitjana?

- Plànol 2:
 - * A quina època correspon
 - * Acoloreix en vermell la part del casc antic que correspon a l'Alta Edat Mitjana
 - * Acoloreix en verd la part del casc antic que es configurà durant la Baixa Edat Mitjana.
 - * Fixa't en l'església i compara-la amb el plànol 1. Quina diferència principal hi aprecies?

- Plànol 3
 - * A quina època correspon
 - * Observa el plànol 1 i 2 i pinta de vermell la zona que correspon a l'Alta Edat Mitjana i en verd la baixa Edat Mitjana
 - * Pinta la resta del casc antic que va desenvolupar-se durant l'Edat Moderna en groc
 - * Encercla el nucli antic de Tremp i la zona dels ravals que creixen.

4. A partir de les dades demogràfiques del material de consulta (censos de 1365, 1378, 1497, 1515, 1553, 1718 i 1787) , elabora la gràfica de l'evolució de la població de Tremp dels anys 1365 a 1787. Has de tenir en compte que fins l'any 1553 el recompte es fa amb focs (1 foc correspon a 4 habitants).

Observa la gràfica i realitza les següents activitats:

a) Relaciona cada període amb la tendència demogràfica que el caracteritza

1365-1378	Alça moderada a llarg termini
1378-1515	Crisi demogràfica
1515-1718	Augment espectacular de la població
1718-1787	Anys de creixement demogràfic

b) Separa amb línies verticals i enumera les quatre fases demogràfiques que s'observen a la gràfica .

c) Ajuda't del material de consulta i explica les causes de la crisi demogràfica del segon període i de l'augment de població de la darrera fase

Segon període:
.....
.....

Darrer període:
.....
.....

5. Realitza aquesta fitxa de l'església de Tremp amb la informació procedent del material de consulta.

Nom:

Època:

Estil:

Cinc elements artístics importants de l'església

.....
.....
.....

Tres característiques de l'edifici

.....
.....

6. Uns dels elements artístics més importants de l'església de Tremp són els seus retaules. Per facilitar-te la seva observació llegeix amb atenció el següent text sobre els retaules i realitza les activitats que se t'indiquen:

El pas de l'arquitectura de l'època romànica a la gòtica, es caracteritza per l'obertura de grans finestrals als murs. Això fa que es redueixi l'espai mural (de parets) que es dedicava a la pintura. Així mateix s'abandona el fresc (pintura sobre paret) i apareix el retaule (pintura sobre fusta), que es col·locarà damunt l'altar.

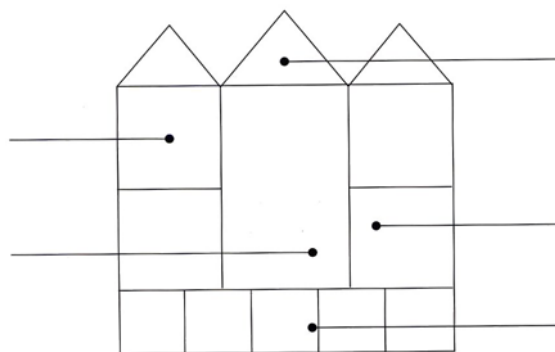
Els retaules tenien la funció d'explicar, a una gent que no sabia llegir ni escriure, la vida de Jesús, la Verge o els Sants per tal que fossin un exemple a seguir segons la creença cristiana.

Els retaules van anar canviant amb el pas del temps. Al segle XII van aparèixer els primers i eren simples taules, després es va passar als portàtils de petites dimensions en forma de tríptic o políptic (tres o més taules). Al segle XIV, a Catalunya, es dona ja el gran retaule fix.

Els retaules s'organitzen horitzontalment en cossos i verticalment en carrer. El carrer central és més ample i està dedicat al tema que es considera més important. La part inferior que completa el retaule s'anomena predel·la o bancal i és un fris format per petits plafons que contenen diferents escenes. Els carrers acaben, la part de dalt en uns triangles que reben el nom de cimel, coronament o àtic.

Extret de: Museu de la catedral. Camp d'Aprenentatge de la Ciutat de Tarragona

- **Omple amb ratlles de colors:**
 - El carrer central de groc
 - El carrer esquerra i el dret de blau
 - El primer cos o pis de marró
 - El segon cos o pis vermell
 - La predel·la o bancal de lila
 - Els cimels de verd
- Col·loca el nom de cada part del retaule, a la línia corresponent.

7. La imatge de la Mare de Déu de Valldeflors és una altra joia artística de la ciutat de Tremp. Observa les característiques de les verges romàniques i gòtiques. Escriu en el requadre de cada imatge 1 ó 2 segons es tracti d'una verge gòtica o romànica.

Verges estil romànic

Hieràtica (severa, encarcarada)
Inexpressiva
Desproporcionada
Frontal
Concebuda com a tron de Crist
Poc natural

Verges estil gòtic

Bellesa fresca
En posició dreta
Expressió juvenil
Posició curvilínia
Cap inclinat
Proporcionada
Vestits llargs i plecs paral·lels
Elegant

ACTIVITATS DURANT L'ITINERARI

PARADA 1: PLAÇA DE L'AJUNTAMENT. ESGLÉSIA (FAÇANA EST)

1. Activitat sobre plànol: Agafa el plànol 1 i marca amb una creu el lloc on et trobes.
2. A partir de les explicacions sobre l'edifici de l'Ajuntament completa:
 El Bisbe d'Urgell va cedir a Tremp l'edifici de l'Abadia l'any Amb la condició que havia de donar al bisbat un cens anual de dues i Durant molts anys a la segona planta hi havia les dependències L'edifici actual fou inaugurat l'any
3. Fixat en la façana de l'església i escriu V o F segons sigui vertader o fals
 - Els contraforts de l'absis marquen l'estil barroc
 - La torre de la Sagristia formava part de l'antiga estructura defensiva de la població quan estava envoltada de muralles
 - En el campanar s'hi diferencien dues èpoques de construcció
4. Observa aquesta fotografia antiga del campanar i compara-la amb l'actual. Escriu les diferències que hi observes

Campanar antic

Campanar actual

5. Observa el campanar i escriu quina característica del material de construcció utilitzat ens permet diferenciar les dues etapes constructives
Justifica la resposta
.....
6. En l'espai entre l'edifici de l'Ajuntament i l'església antigament hi havia.....

PARADA 2: PLACETA DE L' ESSLÉSIA

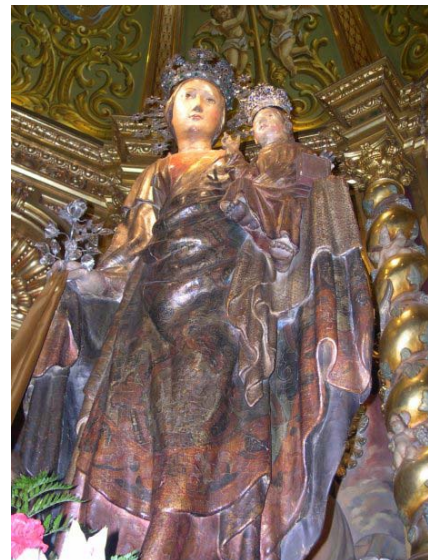
1. Activitat sobre plànol: Agafa el plànol 2 i marca amb una creu el lloc on et trobes.
2. Et trobes a la placeta de l'església. Quin recinte hi havia en aquest lloc, en la primera època de construcció de l'església?
.....
3. Per què aquesta placeta es coneix com la plaça de les carnisseries?.....
.....
.....
4. A la façana es diferencien èpoques de construcció: una primera fins l'alçada de les, una posterior, fins a la i la darrera correspon a de l'edifici feta cap a l'entrada principal de l'església. Hi ha dues gàrgoles La porta és d'estil romànic i té un arc
5. Situat davant del Casal Manyanet.
 - Observa la placa que hi ha al Casal Manyanet.
 - Indica el nom complet del personatge que va néixer i viure en aquesta casa?
.....
 - En quin any es va inaugurar aquesta casal?.....
 - L'any 1982 aquest personatge va ser declarat beat pel papa Joan Pau II i canonitzat el 16 de maig de 2004. Quin dia se celebra Sant Josep Manyanet?
 - Josep Manyanet va ser l'impulsor d'un temple de Barcelona molt important. Quin és?
.....

PARADA 3: PLAÇA DE L'ESGLÉSIA

1. Activitat sobre plànol: Utilitza el plànol 2 i marca amb una creu el lloc on et trobes
2. Cerca a la façana de l'església l'any de la seva última reconstrucció. Trobaràs dos dígitos a la base de la part esquerra de la porta i els altres dos a la dreta. Quin any és?
3. Subratlla l'època històrica a la qual pertany:
Alta Edat Mitjana Baixa Edat Mitjana Edat Moderna
4. Escribeu dos elements que destaquen a la façana.....
5. A la part superior de la façana, en els vèrtex, destaquen dos elements decoratius esculpits en pedra, simulant gerres flamejant. De quin estil són?
6. L'escultura del timpà de la porta principal està feta amb per l'escultor Pujol Grau l'any 1982. Què representa?
7. Observa la Casa Feliu. És un clar exemple d'habitatge d'una família benestant.
 - Per què la porta de la casa era tan ampla?
 - En quina planta vivien els senyors? Quins elements de la façana ho indiquen?
 - Qui et sembla que vivia al cap de casa?

PARADA 4: INTERIOR DE L'ESGLÉSIA

1. Completa:
L'edifici té planta ambnau. Té volta de , característica del gòtic tardà. A les claus de volta hi ha i a les petites claus de volta hi ha
L'entrada de llum de l'església és per la i per les del claristori. La nau posseeix capelles laterals entre contraforts, característiques dels temples d'estil reformades en època moderna a excepció de la de que manté tota l'estructura gòtica primitiva, inclosa la volta de creueria.
2. El retaule Major es va cremar durant la Guerra Civil. L'actual és una reconstrucció de l'original. Contesta:
 - En quin any es va inaugurar? (figura a la predel·la)
 - Quin és l'únic element que es va salvar de l'incendi?.....

3. En quina data es va coronar canònicament la Verge de Valdeflors?
En què consisteix?Per què se li va atorgar aquesta distinció?

.....
.....
.....

4. Observa la imatge de la Mare de Déu de Valdeflors.

- Es tracta d'una talla de fusta policromada. De quin estil és?.....
- Quina és la seva altura?
- Escribeu algunes de les seves característiques respecte a:

- Rostre

- Posició i equilibri

- Vestimenta/quantes superposicions porta/motius/policromia

.....
.....
.....
.....

- El nen

.....

5. El retaule de Sant Bonifaci és un altre dels valors artístics de l'església. Contesta:

- De quin segle data aquest retaule? (està escrit a la predel·la)

- A quin estil pertany?.....

- Inicialment, a qui havia estat dedicat inicialment aquest retaule?

Quins elements ho indiquen?

.....
.....
.....
.....
.....

- Actualment a qui està dedicat?

- Observa amb atenció aquest esquema del retaule de Sant Bonifaci. En cada quadre hi ha una imatge. Amb l'ajut de les explicacions del professor, identifica-les i posa el número corresponent a cadascuna de les que falten

	Carrer esquerra		Carrer central			Carrer dret				
Cimal o coronament							1 - Relleu Sant Jeroni 2 - Relleu Nativitat 3 - Relleu San Agostí 4 - Sagrari		
Segon pis o cos				16	a)- Relleu de Sant Tomàs (lateral) b)- Relleu de Sant Andreu (lateral) 5 - Relleu Sant Gregori el Magne 6 - Relleu Adoració dels Mags 7 - Relleu Sant Ambrós		
Primer pis o cos		8		8 - Talla de Santa Bàrbara (segons foto 1012) 9 - Alt relleu Apòstol Sant Pere 10 - Alt relleu del Rey David 11 - Alt relleu Apòstol Sant Pau		
Predella	1	3	a)	(b)	5	7	12 - Talla de Sant Tomàs d'Aquino 13 - Bust reliquiari de Sant Bonifaci 14 - Talla de Sant Antoni Abad 15 - La Trinitat 16 - Talla de difícil identificació. 17 - Imatge de la Puríssima

6. Fixat en el retaule i relaciona les imatges religioses amb els atributs que els identifiquen:

Sant Antoni Abat

Hàbit de fons negre típic dels dominics, porta en una mà la custodia i en l'altra el llibre.

Sants màrtirs

Mà esquerra palma del martiri i a la dreta l'espasa que el van decapitar

Sant Tomàs d'Aquino

Una campana a la mà i un porc al costat

Doctors de l'església

Porten una palma a la mà

Sant Bonifaci

Maqueta d'una església

7. Relaciona amb nombres cadascun dels següents elements artístics destacats que es troben a la basílica amb la informació que li correspon.

1. Imatge jacent del Crist mort 2. Imatge jacent de la Verge morta 3. Crist sofrent 4. Vitralls 5. Làmpades 6. Orgue	..... És va acabar l'any 1914 i el va pagar el Sr. Pearson ..... Són d'estil modernista amb imatges religioses i motius florals i heràldics regal de famílies benestants de Tremp ..... D'estil gòtic. Va vestida amb una túnica, un mantell que la cobreix des del cap fins els peus i una còfia blanca li oculta el cabell, per sota del mantell ..... Modernistes, fetes amb ferro forjat pels germans Grau Moliné "El Tino" i dissenyades per l'arquitecte Isidre Puig Boada ..... Talla gòtica de fusta policromada. Mostra les ferides de la passió i té els braços creuats sobre el pit. ..... Talla barroca de fusta de tamany natural. Accentua el realisme cru de l'anatomia sofrent del cos de Crist, el patiment i el dolor abans de morir.

PARADA 5: CASC ANTIC. ANTIC HOSPITAL DELS POBRES (ACTUAL EDIFICI DEL JUTJATS)

1. Activitat sobre plànol: Utilitza el plànol 2 i marca amb una creu el lloc on et trobes. Ressegueix el carrer per on has passat, des de la plaça de l'església i escriu-hi el seu nom.
2. Quines característiques tenen els carrers del casc antic?
3. Moltes cases del casc antic de Tremp són molt estretes. Hi vivia gent de condició molt humil, fonamentalment pagesos. A mesura que vagis avançant pel carrer del Forn en trobaràs algunes. Posa atenció a la casa del carrer de Forn que està enderrocada, enfront dels actuals jutjats i a l'alçada de la plaça del Forn. Quin element condicionava, antigament, l'amplada d'aquestes cases?
4. Situa't en l'antic Hospital dels pobres, actual edifici dels jutjats. Contesta
 - En quin any es va construir aquest edifici?
 - Qui el va fer construir i per què?

.....

- Qui tenia dret a utilitzar aquest servei i en quines condicions?

.....
.....

- Quines funcions ha fet al llarg de la història i quina té actualment?.....

.....

PARADA 6: CASC ANTIC. PLAÇA DE FRANCESC PUJOL (TAMBÉ DITA PLAÇA DE LA VERDURA)

1. Activitat sobre plànol: Marca amb una creu al plànol 2, el lloc on et trobes. Ressegueix amb línies els quatre carrers que organitzen el casc antic.

2. Observa i completa

El casc antic està organitzat en relació a quatre carrers que conflueixen a la plaça de Francesc Pujol. De sud a nord hi ha el carreri el carrer

..... . D'est a oest els i

3. Per que es coneix popularment com plaça de la Verdura?

.....
.....

PARADA 7: CARRER DEL MERCADAL (ANTIGA PLAÇA DEL MERCADAL)

1. Activitat sobre plànol: Dibuixa una creu al plànol 2 el lloc on et trobes. Marca-hi els límits de l'antiga plaça del Mercadal.
2. Per què aquesta plaça s'anomenava plaça del Mercadal?
3. Relaciona amb fletxes cadascun dels carrers del casc antic amb la tipologia d'activitats econòmiques que s'hi concentraven, al llarg del segle XVII.

Carrer de Capdevila, actual Dr. Roure

Activitats comercials

Carrer del Mercadal

Activitats artesanals

Carrer de Peressall

4. Observa la fotografia antiga de la plaça del Mercadal i compara-la amb l'actual carrer del Mercadal. Escriu-ne diferències.

Fotografia plaça del Mercadal

Actual carrer del Mercadal

PARADA 8: CARRER DE SOLDEVILA (CASES SENYORIALS) I COL·LEGI SANT JOSEP

1. Activitat sobre plànol: Marca amb un cercle al plànol 2 el lloc on et trobes. Localitza amb una creu la situació de l'antic portal del carrer.
2. En quin període es va construir el carrer de Soldevila? En aquest carrer hi vivien les famílies de la petita noblesa rural de Tremp. Per què?
3. Relaciona els propietaris de les cases senyorials del s XVII amb els propietaris actuals i les característiques que s'hi observen.

Propietaris del s XVII	Propietat actual	Característica
	• Potau, núm 3	• Ubicació Consell Comarcal
• Marquès de Sentmenat	• Maria Segur, núm 13	• Edifici de final del segle XX amb torre medieval integrada
• Família Serra	• Terrissa, núm. 15	• Escut damunt la porta
• Família Castells	• Llarden Alegret, núm 21	• Forja balcon i finestres del 1888 procedent d'un palau de Sevilla
• Baró de Sullà	• Museu CC Naturals, núm. 23	• Amples portalades
• Baró d'Abella, després Rectoria	• Pantalón, núm. 20	• Carnisseria
• Família Ferrer, després col·legi Sant Josep	• Consell Comarcal, en obres, núm. 18	• Botiga de queviures

4. El carrer de Soldevila era tancat i es va obrir fora muralla el 1903, per raons higièniques. L'enderroc va afectar un tros de la casa propietat de
5. L'actual Museu de Ciències Naturals era el col·legi Sant Josep. Observa la placa que hi ha a l'entrada del Museu, per la banda del carrer de Soldevila. Contesta:
 - A quin personatge està dedicada?
 - En quin lloc i data va néixer?
 - Nom de la congregació religiosa que va fundar?

PARADA 9: TORRES I MURALLES MEDIEVALS

1. Activitat sobre plànol: Marca amb un cercle al plànol 2 el lloc on et trobes. Localitza amb una creu la torre. Aquesta formava part del sistema defensiu de la ciutat. Ressegueix amb una línia la ubicació de la muralla durant la baixa edat mitjana.

2. Ens trobem ubicats a la torre dels Padres.
Fins a les darreries del segle XIX Tremp fou una ciutat tancada per muralles, relligades per sis torres de defensa, de les quals se'n conserven tres. Escriu el nom d'aquestes torres en els espais en blanc següents.

- Torre, prop de l'entrada del carrer de Capdevila
- Torre, propera a l'absis de l'església
- Torre, al costat del portal del carrer de Soldevila

3. Des del costat de la torre observem les cases del costat esquerra de la Plaça de la princesa Sofia. Per què totes les cases tenen terrassa?

.....

PARADA 10: PLAÇA DE LA CREU

1. Activitat sobre plànol: Marca amb un cercle al plànol 3 el lloc on et trobes. Encercla els tres ravals i posa el nom corresponent de cadascun. Igualment escriu en el plànol el nom dels dos edificis religiosos que hi havia a l'exterior del recinte murallat al segle XVI.

2. Para atenció a la creu de terme que hi ha a la plaça de la creu i contesta:

- Què és la base que la sustenta?
- En quin material està feta?
- En el capitell i a la mateixa creu quins temes s'hi representa?.....

- Quines funcions tenien antigament les creus de terme?

ACTIVITATS DESPRÉS DE L'ITINERARI

1. Explica les característiques del creixement urbanístic de Tremp en cadascuna de les següents èpoques:

Alta Edat Mitjana

.....

.....

Baixa Edat Mitjana

.....

.....

Edat Moderna.

.....

.....

2. Relaciona el nivell de població i l'economia amb el creixement urbanístic

.....

.....

.....

3. Confecciona un encreuat amb paraules relacionades amb els elements artístics més importants de l'església. Ajuda't del material de consulta per escriure la característica que els defineixi per saber de quin element es tracta. Quan l'hagis elaborat intercanvia'l amb un company i resol el seu.

1.	V	A	L	L	D	E	F	L	O	R	S
2.	D	E	M	P	E	U	S				
3.											
4.											
5.											
6.											
7.											
8.											
9.											
10.											

1. Verge Patrona de Tremp
2. Posició en què es troba la Verge

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

4. Explica quina característica o quin element t'ha cridat més l'atenció de la ciutat de Tremp i per què

.....

.....

.....

.....

.....